

DEBATT

FRÅGAN OM SAMLINGSREGERING

Av direktör UNO MURRAY

På en del håll inom borgerliga kretsar framstår tydligen samlingsregeringen såsom den bästa, kanske den enda utvägen ur en politisk situation som för dessa kretsar ter sig både hopplös och påfrestande. Socialdemokratiska partiet har sedan flera decennier tillbaka en fast position såsom det största av partierna i riksdagen. Genom 1960 års val har den ytterligare befästs och med kommunisternas stöd — med vilket socialdemokraterna förmodligen kan räkna i alla viktiga frågor på de finanspolitiska och socialpolitiska områdena — har regeringen en tryggad majoritet under den förestående fyraårsperioden. För de borgerliga finns då endast en möjlighet att få inflytande på regeringsplanet, nämligen genom koalition med socialdemokraterna. Experimentet med den »röd-gröna» fronten i början av 1950-talet visade sig olyckligt för dåvarande bondeförbundet. Inget av de borgerliga partierna torde därför just nu vara benäget att ensamt samverka med socialdemokratien. Det måste enligt nu antydda uppfattningar bli en samlingsregering med representanter för alla de demokratiska partierna.

Nu är emellertid situationen den att det viktigaste av de tilltänkta regeringsparterna, socialdemokraterna, vid upprepade tillfällen på principiella grunder avvisat tanken på samlingsregering. Efter valet är de för övrigt, som förut antytts, starka nog att svara för regeringsbestyren på

gängse parlamentarisk basis. Det kan därför ifrågasättas, om debatten i denna fråga har annat än ett rent akademiskt intresse. Någon praktisk betydelse torde problemet inte få, i varje fall under de närmaste åren.

Professor Ohlin har säkerligen riktigt angivit frågans praktiska innebörd, när han — såsom vid upprepade tillfällen skett — framhållit, att en samlingsregering omöjligen kan komma till stånd förrän socialdemokraterna genom val bragts i minoritet, och de borgerliga således i samband med ett regeringsskifte kan taga initiativ. En samlingsregering är ju enligt erfarenheten näppeligen något som kan åstadkommas av en minoritet i riksdagen. Initiativet måste tagas av en regering som önskar bredda sitt parlamentariska underlag eller i en regeringskris av det största partiet, om det icke ensamt kan påräkna stöd av riksdagen.

I denna tidskrift har emellertid fil. kand. Birger Hagård (häfte 9/1960) gjort sig till ivrig förespråkare för tanken på *permanent samlingsregering*. Artikeln innehöll många intressanta synpunkter men argumenteringen är icke övertygande.

Naturligtvis är en samlingsregering — med till tiden och arten begränsade uppgifter och tillkommen på frivillig väg efter fritt samråd mellan vederbörande partier — inte stridande mot parlamentarismen. En sådan regering bygger emellertid på förutsättningen, att partierna är överens i alla väsent-

liga frågor och därmed om huvudriktningen för den politik som måste föras i en given situation. Under krigsåren befanns den av lätt insedda skäl vara naturlig. Just nu kan icke påvisas några omständigheter av sådan art, att samregerandet får betraktas som ofrånkomligt. Den av Hagård påpekade ekonomiska integrationen i Europa kommer att ställa näringslivet och den ekonomiska politiken inför stora problem, men dessa kan icke sägas vara av sådan beskaffenhet att den växling vid makten som parlamentarismen räknar med icke skulle kunna tolereras.

Vad Hagård åsyftar är emellertid att samlingsregeringen skall vara *permanent*, dvs. ingå såsom ett fast led i vår konstitution. Det kan ifrågasättas, om detta står i överensstämmelse med parlamentarismens principer, vilka nu, enligt allmänt önskemål, skall stadfästas i våra grundlagar. Parlamentarismen, som i grund och botten anger vilket av två eller flera kämpande partier som skall anförtros regeringsmakten, förlorar väsentligen sin aktualitet, om regeringen förvandlas till ett riksdagsutskott, i vilket riksdagens partier på proportionella grunder placerar sina representanter.

Det regeringsmaktens beroende av representationen, vilket anses vara karakteristiskt för parlamentarismen, innebär inte bara att regeringen skall ha riksdagens »förtroende» i största allmänhet. Det betyder, att regeringen sitter kvar endast så länge riksdagen bifaller de förslag, vilkas genomförande regeringen betraktar som nödvändigt, för att den skall kunna genomföra sin politik. Dessa riksdagsbeslut fattas i kamrarna enligt majoritetsprincipen. Proportionellt omröstningsförfarande kan därvid icke förekomma, helt enkelt på grund av beslutens karaktär. I riksdagen kan således det enskilda partiet inte göra sin mening

gällande i förhållande till sin proportionella andel i representationen med mindre det har majoritet, ensamt eller tillsammans med annat parti som är av samma mening. »Förtroendet» för regeringen beror således inte på de enskilda partiernas proportionella styrka utan på riksdagsmajoriteten.

När Hagård vill göra gällande, att en regering, som enligt den proportionella metoden valts ur alla de demokratiska partierna, därmed också har riksdagens »förtroende», gör han sig skyldig till ett sofistiskt resonemang som icke träffar kärnfrågan. Denna gäller: hur röstar varje enskilt parti i de enskilda ärendena, och kan ett parti, som vägrar biträda regeringens politik och förslag trots detta delta i regeringen?

Man frågar sig också onekligen, vad det skulle vara av för värde för ett minoritetsparti att sitta i regeringen. Hur skall det göra, om meningsbrytningarna inom denna blir så stora och djupgående i en eller annan principiell fråga, att utjämning icke kan ske? Skall varje departementschef för sig bestämma kursen och fatta beslut inom sitt område, eller skall regeringen som sådan ta ställning genom omröstning, ev. med reservationsrätt för de enskilda ledamöterna? Och skall därefter ingenting annat ske än att saken får gå till riksdagen — om det är en riksdagsfråga — och där definitivt avgöras genom majoritetsbeslut? Skulle det vara av så särskilt stort värde, exempelvis för högerpartiet, att sitta i en regering som avvisar varje initiativ till besparingar på statsutgifterna och som stödjer statsverksamhetens hastiga expansion med ständigt stigande anspråk på skattebetalarnas medel? Är det verkligen realistiskt att räkna med att alla godtagbara kompromisser kan komma till stånd, bara därför att parterna placeras kring samma bord i en konseljsal?

Denna, otvivelaktigt betydelsefulla fråga i sammanhanget, viftas ofta behändigt bort med påståendet, att motsättningarna mellan partierna numera är relativt begränsade, och att under de senare åren en åsiktskonvergens ägt rum, som fört grupperna mycket nära varandra. De politiska debatterna i en rad mycket viktiga frågor under de senare åren talar emellertid ett annat språk. Det är också svårt att finna så särskilt påtagliga likheter mellan de borgerligas och socialdemokraternas principprogram för handlandet på längre sikt. Vi har nog alltså ett stycke kvar, innan den viktigaste förutsättningen för samregering föreligger, nämligen enighet om de aktuella målsättningarna liksom om medlen för deras realiserande. Även för den som givit upp hoppet om sådan samverkan i *nuvarande* läge, men räknar med möjligheterna av att *fram-*

deles situationen skall bli en annan, är det skäl att beakta, att inte ens det nuvarande, till synes fastlåsta och stela partisystemet kommer att med säkerhet bestå. Regeringen kommer alltid att ha emot sig en opposition. Om man blir enig i vissa ting kommer säkerligen motsättningar att uppstå i andra frågor, som nu inte är aktuella. Vad regeringsproblemet gäller — åtminstone från parlamentarismens utgångspunkter — är inte att bereda alla meningsriktningar säte och stämma vid Konungens rådsbord, utan de personer som företräder majoriteten, helst också den aktuella folkopinionen. Samlingsregeringen är inte en principfråga utan ett praktiskt politiskt spörsmål. Den passar och är nödvändig i vissa exceptionella lägen. Men det synes näppeligen vara anledning för närvarande att så ivrigt diskutera detta problem.